

SUL

NAD

ZIATO

Premiéra 2. listopadu 1958 v divadle Jiřího Myrona

JAN HANUŠ

SŮL NAD ZLATO

Balet o prologu a 5 obrazech

Podle pohádky Boženy Němcové volně zpracoval skladatel

Choreograf a režisér: Emerich GABZDYL · Dirigent: Vladimír BRÁZDA
Scéna: Jan OBŠIL · Kostýmy: Fernand VÁCHA j. h.

Stařeček	Jiří Maršík (zpívá Miroslav Barák)
Král	Josef Sokol
Princezna tvrdého srdce	Vlasta Pavelcová Dagmar Svobodová
Princezna marnivá	Marta Drottnerová Olga Čecháková
Princezna Maruška	Julie Jastřembská Lída Rašková
Králův ministr	Karel Jurčík
Honza	Albert Janíček Bohuslav Pašek
Honzova maminka	Štěpánka Kotasová
Princ ze sousední země	Bohuslav Pašek Albert Janíček
Princ z daleké země	Ladislav Mašek
Šašek	Miroslav Bílek
Kuchař	Leo Krawiarz
Kuchtík	Milan Bužga
Řezníci	Robert Hučín, Erich Křiške
Myslivci	Miloš Noheř, Jiří Maršík
Pastýři	Jiří Duží, Josef Radil, Miroslav Bílek
Selští chlapci	Leo Krawiarz, Václav Sloveňák Milan Bužga
Děvčata	Dagmar Krásová, Vlasta Tkadlecová, Zdena Hrtoňová, Libuše Šindlerová, Olga Mitková, Libuše Baroňová
Služebné — tanec rybářek	Zdena Nedvědová, Dagmar Ledečová, Marcela Martínková, Jindra Kurovská
Služebné — tanec květinářek	Lída Vaňková, Zdena Koláčková, Lída Moskalová, Jarka Čížová
Družina princezen	J. Kurovská, L. Jansová, M. Drottnerová, O. Čecháková, L. Vaňková, Z. Koláčková, L. Rašková, M. Martínková
Černí lovci	L. Mašek, J. Duží, J. Radil, R. Hučín, M. Noheř, J. Maršík.

Trubači, poselstvo, pážata, dvořané, dvorní dámy

Asistent choreografie: Julie Jastřembská
Korepetitoři: Jan Gabzdyl — Vítězslav Hlávka
Inspicent: Karel Balát

Přestávka po 2. obraze

Slovo má skladatel

(Několik poznámek k baletu
»Sůl nad zlato«)

Kdy jsem se rozhodl psát balet? Tehdy, když jsem si uvědomil, jak svobodně se může v této hudebně dramatické formě rozletět skladatelova fantazie. Tehdy, když jsem se naučil oceňovat, jak krásným, výmluvným a poetickým výrazovým prostředkem může být pohyb, spojený s hudbou. A odtud nebylo daleko k námětu, který přišel sám, nevolán...

Skutečnost, že stará slovanská pohádka Sůl nad zlato je tak všeobecně známá, byla dobrým předpokladem. Teprve při práci na libretu a ještě i při vlastní kompozici hudby se projevila četná skrytá úskalí. Bylo třeba dokreslit některé postavy a je-

Jan Hanuš

narodil se 2. května 1915 v Praze. Skladbu studoval u Otakara Jeremiáše a dirigování u Pavla Dědečka.

Tvorba Jana Hanuše zasahuje téměř do všech kompozičních oblastí. Skladatel se především vyrovnává s aktuálními problémy, dotýkajícími se často samé podstaty bytí národního kolektivu. Jeho hudba je ryze česká.

Jan Hanuš je příslušníkem generace, již se citelně dotkla 2. světová válka a okupace. Nelze se proto divit, že z jeho skladeb z válečného období zaznívá nenávisť k nepřátelům národa a vroucí láska k vlasti (např. kantáta na text V. Dyka »Země mluví«, symfonietta »Chvalozpěv«, zpěvohra »Plameny«).

Po roce 1945 se objevují v Hanušově tvorbě nové tóny — úsměvnost a jasný pohled na život. Nacházíme je např. v symfonické skladbě »Lví stopou«, v půvabném pásmu dětských sborů s doprovodem komorního orchestru »Český rok« nebo v rozsáhlé kantátě »Zpěv naděje« (odměněné cenou v rozhlasové soutěži). Do tohoto tvůrčího období patří i balet »Sůl nad zlato«, úspěšně provedený v Olomouci a Praze.

Od roku 1953 vystupuje do popředí stále jasněji skladatelova touha vyrovnat se s problémy všelidskými; ovšem i zde zůstává Hanuš mluvčím svého národa. Do tohoto období patří např. balet »Othello«, symfonická báseň »Petr a Lucie« (inspirovaná dílem R. Rollanda), III. symfonie d-moll ad.

Jan Hanuš náleží nesporně k našim nejlepším soudobým skladatelům.

LÍDA RAŠKOVÁ

... při studiu v baletním sále

jich osudy, v pohádce pochopitelně jen naznačené. Bylo nutné vytvořit další předpoklady k dramatickým konfliktům tím, že hlavní postavy dostaly své protihráče; tak lépe vyniklo dobro a zlo, světlo a stín. Tak se dostal do děje Honza, který poskytl pohádce nejen chybějící prvek milostný (Maruška se musí přece nakonec vdát!), nýbrž přinesl i potřebnou protiváhu zlu. Jako protikladný typ se zrodil králův ministr a Černí lovci, bez nichž by nebylo Honzovo vítězství úplné a nedošlo by ani k potrestání zlých princezen. Celkem s lehkým srdcem jsem se vzdal trpaslíčků i jejich solné sloje a vyměnil je za Honzovy druhy, pastýře a vesničany. Lesní vílu nahradila Honzova maminka — dobrá, prostá venkovská žena, jeden z nejmilejších typů české pohádky. Novou postavou je i dědeček - žebrák, který svou starobylou písní přesvědčí Marušku o vzácné hodnotě věci tak prosté, jakou je sůl. On to je, který se jí ujme, když ji celý dvůr opustí, a daruje jí žebráckou mošnu se solí. Noví jsou i oba princové, bezděky vyhrocující situaci, z nichž druhý přináší živel komický i exotický, jak jej známe např. z národních pohádek J. K. Tyla.

Samozřejmě jedním z hlavních zřetelů bylo vytvořit živné podmínky pro práci choreografa a poskytnout představitelům co nejvíce příležitostí k tanečnímu vyjádření děje. Tím více jsem se snažil, aby sled jednotlivých čísel odpovídal požadavkům dramatickým a aby děj — při vši pohádkovosti — byl logický a zůstával v mezích reality. Mou největší starostí po-

chopitelně bylo, abych nikde neporušil základní ladění, sloh a křehkou poesii původní předlohy.

Při vlastním zhudebnění jsem se opřel o českou lidovou píseň a tanec, jak u tohoto námětu není ani jinak možno. Národní duch pohádky, s lidovou písní přímo srostlý, umožňoval využití některých národních tanců, dnes již téměř zapomenutých («Vosy», «Kolovrat», «Pasačka», «Mateník» aj.), z nichž ovšem přejímám jen rytmický půdorys. Protože lidová česká píseň je mi obzvláště milá a blízká, svým zhudebněním jsem přemístil pohádku, u nás známou především v její slovenské verzi, do Čech.

Zcela jinak je ovšem vylíčen svět královského dvora, charakterizovaný pyšným typem polonézovým, marnivou gavotou, exotickým bolerem, obřadnou pavanou atd.

Pro větší srozumitelnost pracuje hudba s tzv. příznačnými motivy. V nejostřejším protikladu stojí proti sobě např. hudební vyjádření králova ministra s motivy Marušky a Honzy. Motiv Marušky, přednášený hobojí za doprovodu harfy hned v prvních taktech předehry, je vůbec základním hudebním prvkem celého díla, jímž prochází v četných obměnách nebo se pojí s motivy jinými — podle rozvoje dramatické situace. Je totožný s motivem soli i s motivem Maruščiny a Honzovy lásky a symbolizuje laskavý, dělný vztah člověka k člověku. Vznáší se i nad závěrečnou polkou, na jejímž vrcholu se stane hymnickou oslavou čistých a odvážných srdcí.

Jan Hanuš.

... před vystoupením

... při představení

Obsah baletu

Pr o l o g :

Stařeček zpívá starou legendu o vzniku soli. V bezstarostné hře tří královských dcer poznáváme charakter princezen a zvláště skromnost nejmladší z nich — Marušky. Stařečkovu prosbu o almužnu odbudou dvě starší princezny s posměchem. Když dobrá Maruška podaruje stařečka svým prstenem, sestry jdou žalovat otci. Stařeček těší plačící princeznu. Když trubači oznámí začátek slavnosti, polekaná Maruška odbíhá a stařeček mizí.

1. o b r a z :

Nádvoří královského hradu. Slavnosti na královském hradě se účastní celý dvůr. Nakonec přichází sám král se svým ministrem a princeznami. Trubači ohlašují příchod prince ze sousední země, který se uchází o nejstarší královu dceru a klade jí k nohám zlatou růži. Princezna však jeho lásku odmítá, protože chce vládnout sama; zesměšní prince a vrací mu v symbolickém košíčku růži. Uražený princ odchází. — Starý král, panováním již unavený, rozhodne se odevzdat korunu a žezlo té princezně, která ho má nejraději. Nejstarší princezna, hrdá a bezcitná, snímá s hlavy zelený věneček a klade ho na symboly královské moci. Mladší, ješitná a marnivá, dává králi své zlato a šperky. Nejmladší princezna, dobrá Maruška, podává otci chléb a sůl. Král, naslouchající našeptávání svého ministra, mrští zlostně Maruščiným darem o zem, neboť jej považuje za výsměch. Tak dlouho štvou závistivé princezny otce proti nejmladší sestře, až ji nakonec král vyžene z hradu.

2. obraz :

Les. Plačící Maruška bloudí za měsíční noci v lese, kde ji překvapí bouře. Ukrývá se před zlým ministrem a Černými lovci, kteří ji však nakonec objeví a strhnou do svého reje. Maruška odmítá dvoření ministra, který jí nabízí zlato, šperky i královskou korunu a chce ji unést. V největší nouzi přichází Marušce na pomoc dřevorubec Honza. Sotvaže Černí lovci uprchnou, bouře pomine. Honza odvádí Marušku do své chaloupky; na prahu je vítá Honzova maminka. Zlý ministr, který je tajně sleduje, přísahá Honzovi a Marušce pomstu.

3. obraz :

Slavnostní královská síň. Je očekáván princ z daleké země, na jehož počest má být vystrojena slavná hostina. Kuchaři však nevědí, co počít, protože nemají sůl. Zmatek ještě vzroste, když se s nepořízenou vracejí poslové, vyslaní pro sůl do sousedního království; dávají nejstarší princezně její košíček, jímž kdysi zesměšnila prince. A již fanfára ohlašuje příchod prince z daleké země, který se uchází o prostřední princeznu. Po vlídném přijetí je uveden k hostině. Nikomu však jídla nechutná. Princ odmítá nevěstu ze země, kde není sůl, a vrací se domů se všemi dary. Ministr se pošklebuje. Celý dvůr propadá sváru. Král poznává svou chybu i zkaženost obou starších dcer. Když na něho princezny stále dotírají, vyhání je z hradu. S dojetím vzpomíná na Marušku a nařizuje svým poddaným, aby ji vyhledali. Vypudí i zlého ministra, jehož věrolomnost prohlédl.

4. obraz :

Les. Zatím Maruška žije spokojeně s Honzou a maminkou v jejich chaloupce. Přicházejí pastýři a s nářkem prosí o sůl. Dobrá Maruška jim dává poslední špetku soli z mošničky, kterou dostala od stařečka. A hle — ačkoli všechny podělí, soli v mošničce neubývá! Celou scénu pozoruje z úkrytu ministr s Černými lovci, kteří Marušku přepadnou. Třebaže jim Honza se svými druhy udatně čelí, jsou přesilou přemoženi. Honza je připoután ke stromu a pastýři rozehnáni. Černí lovci odvádějí Marušku s Honzovou maminkou. Vesničané osvobodí Honzu, pod jehož vedením se všichni vydávají na hrad, aby zachránili Marušku s maminkou a vydobyli zpět uloupenou mošničku.

5. obraz :

Nádvoří královského hradu. Obě starší dcery se zatím spojily s ministrem a s jeho pomocí krutě vládnu lidu, který chřadne nedostatkem soli. Nemocný král, Maruška a maminka jsou spoutáni. Marně třesou zlé princezny a ministr Maruščinou mošničkou, která dává sůl jen dobrým lidem. Maruška se nezalekne ani výhrůžek. Vtom přibíhá Honza v doprovodu lidu, před nímž Černí lovci ustupují. Ministr chce s mošničkou uprchnout, ale Honza ho dostihne a odhalí v pravé podobě; zlý ministr se propadne do země. Spolu s ním mizí i Černí lovci a zlé princezny. Maruška s králem a maminkou jsou osvobozeni. Král odevzdává vládu Honzovi a Marušce a žehná jim. Podává nemocným chléb, který Honzova maminka sype solí. Závěrečnou polkou oslavuje lid Honzovo vítězství nad zlem.

Ohlas Hanušova baletu v tisku

(Ivan Jirko — Hudební rozhledy 1956)

»Po předloňské premiéře Hanušova baletu *Sůl nad zlato* na olomoucké scéně uvedlo nyní Hanušovo dílo i Národní divadlo v Praze. Již skutečnost, u nás ne právě běžná, že si soudobé české hudebně dramatické dílo vydobylo místo na dvou divadelních scénách, je jistě důkazem životnosti Hanušova baletu. A nadšený úspěch premiéry pražského nastudování svědčí o tom, že Hanušovo dílo mluví k obecenstvu řečí, která chytí za srdce, a má proto i všechny předpoklady, aby na repertoáru zakotvilo trvaleji...

Hanušova hudba má všechny typické znaky skladatelova projevu. Je především ryze česká, ve svých nejlepších číslech plná, svěží národní vůně a barvitosti. Nejde jen o to, že Hanuš ve svém baletu hojně využívá prvků českých tanců, intonací lidových písní. U něho však jasně cítíš, jak tento projev je jeho bytostným způsobem vyjádření, chápeš, že Hanuš nevariruje jen typické melodické ob-

raty našich písní, že zpívá po česku proto, že tak myslí a cítí. Je to především sám ráz Hanušova tvůrčího pohledu — jak se konkrétně projevuje v dramatické koncepci hudebních obrazů — který zachycuje mnohé z toho, co považujeme za specifické rysy národní. Tak závěr druhého obrazu, v němž si Honza přivádí domů Marušku, kterou zachránil před Černými lovci — tato scéna klíčící lásky obou uprostřed teplého večera má v sobě takovou atmosféru českosti. A podobně i závěr celého baletu, ta veselá bezstarostná polka, kterou lid oslavuje vítězství nad vládou Černých, zní u Hanuše jako výraz nezdolného národního optimismu, který dovede vmžiku zapomenout na přestálé strážně a upřímně se radovat ze znovu-nabytého štěstí.

Ten radostný optimismus, ten životní jas, který vyzařuje Hanušova hudba — to považuji za velký klad baletu...«

* * *

Jan Hanuš: *Sůl nad zlato*. Program vydalo Státní divadlo v Ostravě v redakci dramaturga H. Šimáčkové. Obálka: J. Obšil — fotografie: Fr. Krasl — typografická spolupráce: R. Mikeska. Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p. Olomouc, provozovna 22, Ostrava I, Hollarova 14. Cena 1,00 Kčs.

T 07161